

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Quæst. 22. Vtrum eus aut alia transcendentia vniuoca sint, aut analogae
comparatione eorum, quæ dicuntur transcendere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

ex parte termini actus essendi substantiui valde sunt dissimilia. Quo sensu censendi sunt accipere *ens* quorquor docent Deo, & creaturis rationem entis communem dari non posse.

- 443 Secundo colliges. *Ens* sumptum immediate pro essente quidpiam essentiale parziale, & pro essente quidpiam essentiale totale vnum conceptum utique communem significare non posse: quia essentia partialis, & essentia totalis, quæ termini sunt actus essendi, dissimiles sunt inter se. Idemque eueniet, si sumatur *ens* immediate pro singulis essentis partialibus, siue partibus essentiae in speciali, quarum vna est genus, alia differentia, alia prædicabile mixtum, alia anonimum, iuxta dicta q. 7. Similiterque de similibus casibus ratiocinandum est.

Propositio 4.

- 444 Quodlibet aliorum prædicatorum transcendentium, quæ recensimus *quest.* 20. conceptus quidam est obiectiue vnus, atque communis omnibus rebus, earumque partibus seu physicis, seu metaphysicis, quas transcendere dicitur.

Quoniam ibi non de transcendentia nominum, sed de transcendentia prædicabilium obiectiuorum significatorum per nomina egimus. Impossibile autem est vt aliquod prædicabile obiectiuum transcendens sit aliquo ex modis recensitis in ea quaestione, nisi sit vnum, & commune iis omnibus, quæ transcendere dicitur, siquidem aliquod prædicatum transcendere plura subiecta aliud non est, quam idem repetiri in singulis, siue singulis conuenire eâ ratione, quâ vnus, & idem conceptus vniuersalis, siue communis iis omnibus, quibus est communis, conuenire, siue in eis repetiri dicitur, iuxta doctrinam supra statutam *quest.* 6. Et quidem sicut ad transcendentiam nominis vnitatis nominis requiritur, vt est notissimum, ita ad transcendentiam prædicati obiectiui significati per nomen, vnitatis ipsius prædicati requiritur necessesse est. Quoties igitur aliquod prædicatum obiectiuum aliquo genere transcendentia transcendens adstruitur, non potest non illud pariter vnum & commune pluribus adstrui. Quodlibet ergo prædicatum obiectiuum transcendens ex recensitis dicta q. 20. hoc ipso, quod aliquomodo transcendens sit, iuxta ibi dicta, non potest non esse obiectiue vnum, atque commune omnibus rebus, & earum partibus, quas transcendere dicitur, vt propositio nostra fert.

- 445 Restabat modò quædam consecutaria ex dictis in hac quaestione colligere, ea tamen magis commodè colliguntur post resolutionem sequentis.

Q V Æ S T I O XXII.

Verum ens, & alia transcendentia vniuoca sint, aut analogia comparatione eorum, quæ dicuntur transcendere?

- 446 **E**ssē analogia, & non vniuoca censent, quotquot illis negant conceptum obiectiuum commune, quos *quest. præced.* citauimus. Ex aliis vero, qui talem conceptum concedunt, pariter censent esse analogia, & non vniuoca. Soar. *disp.* 28. *Metaphysica*, *sect.* 3. loquens de ente propterea com-

muni Deo, & creaturis, & *disp.* 32. *sect.* 2. loquens de ente propterea communi substantiæ, & accidenti. Estque sententia communis inter Thomistas, quam etiam tenent Petrus Hurtadus *disp.* 9. *Logica*, *sect.* 3. & alij. Ceterum *ens*, & cetera huiusmodi prædicata vniuoca esse comparatione eorum omnium, quibus conueniunt, sententia est etiam satis communis inter Nominales, & Scotistas. Eam tenent Oham in 1. *dist.* 2. q. 4. Gabriel. *ibidem*. Gregor. q. 8. Scotus in 1. *dist.* 3. q. 1. & 3. & in 3. *dist.* 8. q. 2. Licher. & Tartaretus *ibidem*. Anton. Andræ. 4. *Metaphysica*, q. 1. Trombet. q. 2. Radacontron. 21. Phil. Faber *Theorem.* 95. Merine. in *Logica*, cap. 1. *categ. disput.* 2. *quest.* 3. & alij tum Nominales, tum Scotistæ. Quibus accedunt Arriag. *disp.* 11. *Logica*, *sect.* 2. & sequentibus. Quied. *contr.* 1. *Metaphysica*, *punct.* 8. & alij multi Recentiores. Agunt autem omnes isti Auctores de ente propterea communi omnibus entibus realibus. Tantumdemque proinde censendi sunt velle de ceteris huiusmodi prædicatis.

Pro resolutione huius quaestiones duas necessesse est præmittere hypotheses ad explicandum quænam æquiuoca, quænam vniuoca, & quænam analogia dicantur.

Hypothesis 1.

Æquiuoca dicuntur ea quorum nomen solum commune est; ratio verò substantia nomini accommodata diuersa. Vniuoca ea dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantia nomini accommodata eadem est. Denominatiua ea dicuntur, quæ ab aliquo nominis appellationem habent, solo differentia casu.

Verba sunt Aristoteli in lib. *Prædicam.* 1. part. quam de Antepredicamentis vocant cap. 1. Cuius quæ notandum est primò ex Ammonio, Simplicio, Boetio, & aliis, quadrifariam posse se habere aliqua duo penes nomen, & rationem obiectiuam per nomen significatam: aut enim ea conueniunt nomine, & ratione, & dicuntur synonyma, seu vniuoca; aut utroque dissident, & dicuntur eironyma, seu diuersiuoca; aut nomine conueniunt, & ratione discrepant, & appellantur homonyma, seu æquiuoca; aut denique ratio vtriusque est eadem, nomina autem plura, vocanturque Polyonyma, seu multiuoca, quamuis hæc (vt notat Simplicius, & vltus communis ostendit) synonyma appellari soleant. Ex quibus primum tantum, & tertium genus definit Arist. *hæc loco.*

Secundò notandum est æquiuoca, vniuoca, & denominatiua tam dici de nominibus significantibus, quam de rebus, siue obiectis significantibus, distinctionis tamen gratiâ, nomina dici solent æquiuoca æquiuocantia, vniuoca vniuocantia, & denominatiua denominantia. Res verò, siue obiecta per talia nomina significata; æquiuoca æquiuocata, vniuoca vniuocata, & denominatiua denominata. Pariterque loquendum venit de analogis; quæ pariter etiam dicuntur tum de nominibus, tum de rebus per nomina significatis. Aristoteles autem in præfati æquiuoca æquiuocata, & vniuoca vniuocata definit, vt ex ipsis verbis patet; denominatiuaque itidem denominata definire censendus est, quidquid nonnulli contradicant tum quia alias inconsequenter procederet. Tum quia obiecta denominata sunt haud dubiè, de quibus dicit fumere appellationem nominis ab aliquo, à quo, quod ad nomen ipsum attinet, solo casu differunt.

Tertio

450 Tercio notandum est non solum nomen strictè sumptum, sed verbum item, & participium, & alia vocabula posse esse æquiuoca, aut vniuoca, aut etiam analogà. Quocirca in definitionibus datis nomen latè sumitur pro vocabulo. Tamen si denominationia solum possint esse nomina, aut participia: quia eorum obiectum est concretum ex subiecto, & formâ, à quâ sumit denominationem, quod per solum nomen, aut participium significabile est.

451 Quarto notandum est vocabula significare res non propter se sunt, sed propter à nobis concipiuntur, siue propter sunt in mente nostrâ obiectiue: assumimus enim illa ad notificandum aliis, quod à nobis conceptum est. Vnde fit tot nos vocabulis vti solere ad eandem rem significandam, quod de eâ formamus conceptus obiectiue diuersos; & vice versâ, plures res per vnum vocabulum solere à nobis significari, quando illæ omnes in mentem nostram sub vnum cadunt conceptum obiectiuum. Tamen si etiam soleat contingere, vt & plures conceptus obiectiue diuersi, siue eiusdem rei siue plurium per vnum à nobis vocabulum soleant significari, & per vocabula etiam plura vnus, & idem obiectiuus conceptus. Qui idem quatuor casus sunt, quos ex Ammonio, Boetio, & aliis notat, i. retulimus.

452 Igitur æquiuoca dicuntur ea iuxta Arist. quæ cum in mente nostrâ obiectiue diuersa sint, seu dissimilia, per vnum nihilominus vocabulum significanda veniunt quoad ipsos conceptus obiectiuos dissimiles, quos in mente nostrâ sortiuntur. Id enim ipsum est eorum solum nomen, id est, vocabulum esse commune, & rationem substantiæ nomini accommodatam, id est, rationem obiectiue essentia, siue essentiam obiectiuam, ad quam significandam nomen assumitur, esse diuersam. Vniuoca autem dicuntur iuxta eundem Philosophum, quæ & adunantur in mente nostrâ sub vno conceptu communi, & per vnum vocabulum quoad eadem conceptum significanda veniunt. Hoc enim est eorum nomen, id est, vocabulum esse commune, & rationem substantiæ nemini accommodatam, id est, essentiam obiectiuam significatam per tale nomen esse eandem.

453 Ex quo patet primò vocabulum æquiuocum respondens obiectis æquiuocis definitis ab Arist. aliud esse, quod ita plures diuersos conceptus obiectiuos significat quasi in actu primo, vt modò pro vno, modò pro alio significando in actu secundo vsurpatur; quale est nomen *Gallus*, quod modò ad auem significandam, modò ad significandum hominem natione Francum vsurpatur, & alia huiusmodi. Ad æquiuocationem enim vocabuli non satis est significare plura quâcumvis diuersa, si ita in actu primo omnia illa significet, vt & in actu secundo pro omnibus illis significandis simul sumatur. Vt sic enim significat illa per modum vnus, atque adeo vniuocè, cuiusmodi sunt nomina ista *binarium*, *quaternarium*, *multitudo*, *numerus*, & similia.

454 Secundo patet vocabulum vniuocum respondens obiectis vniuocis ab Arist. definitis illud esse, quod ita significat vnum conceptum obiectiuum multis communem, vt ad ipsum significandum sumatur, semper, siue ille consideretur in statu abstractionis adunatus, quo pæcom multis communis est, siue in statu contractionis distributus iam; & contractus ad ipsa multa; semper tamen in illis, aut idem logicè, aut purè, & exactè similis iuxta doctrinâ de conceptu vniuersali traditâ *supr. q. 4 & 6*. Tale est nomen *animal*, quod & de animali in cõmuni, & de anima

Pharus & scientiarum, Tom. II.

li reperto in homine, & de animali reperto in Leone, de ceterisque animalibus, quâ talibus vniuocè dicitur. Ceterum præter vocabula vniuoca multis communia, quæcumque vocabula significant vnum conceptum obiectiuum quantumvis singulas rem, & non communem pluribus, vniuoca dicenda sunt, hoc ipso, quod vnum conceptum obiectiuum significant, & non plures diuersos, quod enim talis conceptus in vnicâ re dumtaxat reperitur, aut pluribus communis sit, ad rationem vocabuli vniuoci nihil interesse videtur.

Iam verò denominationia dicuntur ab Arist. concreta adiectiua, quorum nomina suam originem, suamve ethymologiam trahunt à nominibus formarum eorumdem concretorum ab illisque solo casu, siue cadentiâ, hoc est, quoad vltimas syllabas differunt, quæ formæ propter eâ formæ denominantes vocari solent. Sic concretum, atque etiam nomen adiectiuum *Grammaticus* denominationum est à *Grammaticâ*, *album* ab *albedine* pariterque similia. Hinc tamen iam vniuersaliter vsu introductum est, vt subiectum cuiusvis omnino concreti adiectiuum à formâ ipsius concreti denominari dicatur, atque adeo etiam à fundamentis, quæcumque illa sint, vnde nostro modo concipiendi desumitur, siue concipitur talis forma, siue per modum actus significabilis per verbum, siue aliter concipiatur, ipsaque seu forma, seu fundamenta formæ denominare dicuntur ipsum subiectum; quin imò omne prædicatum accidentale adiciens aliquid subiecto iuxta diuisionem factam prædicatorum accidentalium, & essentialium *supr. q. 7* denominatio dicitur conueniens, aut attributa subiecto, siue illud per modum concreti adiectiuum verbo substantiuo esse interposito de tali subiecto prædicetur, siue per modum actus significati per quoduis aliud verbum. Et hæc quidè, quantumvis sint inter se diuersa nomina obiecti propter denominationi, ipsiusve denominationis, & formæ, aut fundamentorum denominantium. Vnde rursum efficitur vt denominatio eadem subeat diuisiones, quas prædicatum accidentale subit, iuxta dicta loco citato. Quocirca alia dicitur denominatio extrinseca, alia semextrinseca, alia intrinseca, alia physica, alia metaphysica, &c. Sic à contractu matrimonij præterito dicitur denominari *vir maritus*, & femina *uxor*, ipsique conceptus mariti, & vxoris dicuntur denominationes conuenientes primæ viro, secundæ feminæ. Sic ab actu odij Dei conceptus ab homine cum libertate dicitur denominari homo ipse *peccator*, siue *peccans*, siue *peccare*, aut *peccauisse*: ipsique conceptus, seu prædicata significata per hæc nomina *peccator*, *peccans*, *peccat*, aut *peccauit*, dicuntur denominationes tali homini conuenientes; & in ceteris pariter.

Disputant autem hic non pauci, vt *denominatiua*, quæ Arist. definiuit, æquiuoca sint, aut vniuoca, aut medium quid inter illa extrema: & nonnulli quidem esse ea vniuoca asseuerant. Plerique verò, è quibus sunt Tolet. Conimb. & Rub. cum aliis *ad capitulum Arist. cõsentia* neque esse vniuoca, neque æquiuoca, sed quasi medium inter illa: quia alioquin, inquiunt, non adiunxisset ea Arist. vniuocis, & æquiuocis in eodem capite vt membrum diuersum ab illis. Ego cõseco denominationum alia quidem vniuoca, & alia æquiuoca dari posse, atque de facto etiam dari. Quoiure Arist. ea vniuocis, & æquiuocis iunxit. Quæ enim pertinent ad classem prædicabilium accidentalium, cum iure inter vniuersalia recensentur tanquam propriæ species vniuersalis in cõmuni, abs iure à classe

vnivocorum remouentur, cum omne vniuersale eo ipso secundum omnes sit vniuocum. Præterquam quod aptissime conuenit illis definitio vniuocorum tradita ab Arist. Equiuoca autem ea omnia denominatiua erunt, quæ nominis sui appellationem habuerint ab aliquo vocabulo æquiuoco: qualia sunt *iustus à iustitiâ, iniustus ab iniustitiâ*, & similia. *Iustitia* enim æquiuocè sumitur modò pro virtute speciali iustitiæ, modò pro sanctitate; pariterque *iniustitia* modò pro peccato speciali, modò pro quouis generatim. Atque adeo etiam sub denominatione *iustus* æquiuocè veniunt modò sanctus, modò seruans vnicuique ius suum; pariter sub *iniustus* modò lædens ius alienum, modò peccator.

Hypothesis 2.

457 Analogia, quæ medium locum inter æquiuoca, & vniuoca communiter habere dicuntur, solum nomen commune habent, conceptum verò obiectiuum per nomen significatum non item.

Pro intelligentiâ huius hypothese notandum est primò analogiam propriè sumptam similitudinem habitudinum binorum extremorum inter se dissimilium esse; ita quidem ut quando vnum se habet ad vnum, sicut aliud ad aliud, tunc inter illa bina extrema analogia reperiri dicatur, quantumvis ea inter se dissimilia sint. Quocirca Mathematicorum proportionalitas, quæ similitudo est proportionum binarum quantitatum plerumque inter se dissimilium, analogia græcè dicitur. Talis est quæ reperitur inter proportionem horum binorum numerorum 8. 4. & 6. 3. Nam sicut se habet 8 ad 4, ita se habet 6 ad 3, nempe 8 duplam proportionem habet cum 4, similiterque 6 cum 3, tamen si numeri ipsi omnes inter se sint dissimiles; de quo plura videri possunt à nobis suo loco dicenda; ubi de quantitate. Hinc fit similitudinem habitudinum binorum extremorum inter se dissimilium, in quâ consistit analogia, non exactam, & puram (qualis requiritur ad adunanda per rationem sub vno conceptu vniuersali extremitate similia, iuxta doctrinam supra statutam *questione octaua*,) sed temperatam, mixtamque cum aliquâ dissimilitudine esse, iuxta dicta ibidem. Quippe habitudines extremorum inter se dissimilium, quæ ab ipsis extremis, aut ab aliquibus eorum realiter distinctæ non sunt, eo ipso non possunt realiter exactè, & purè similes esse. Tamen si per rationem nostram interdum mediâ abstractione seu præcisione ab omni dissimilitudine exuta exactè, & purè similes in mente nostrâ obiectiue soleant euadere, uti in proportionalitatibus mathematicis euenit. Eo tamen casu non tam analogiam, quàm vnitatem specificam dicuntur habere inter se. Analogia enim non in quâvis similitudine habitudinum binorum extremorum consistit, sed solum in temperatâ, mixtâque cum aliquâ dissimilitudine. Vnde rursus effectum est, ut nomen *analogia* non tantum pro similitudine habitudinum binorum extremorum, sed etiam pro similitudine quorumvis extremorum simplicium accipi solet, dummodò talis similitudo non pura, & exacta, sed temperata, & mixta cum aliquâ dissimilitudine sit.

458 Secundò notandum est. Ab interpretibus Aristotelis, ab aliisque Logicis communiter multifariam diuidi æquiuoca. Primò in æquiuoca à casu, siue à fortunâ, & in æquiuoca à consilio. *Æquiuoca* à casu dicuntur, quibus vocabulum æquiuocum casui, & fortuito impositum est, nullâ eo-

rum consideratione habitâ, nullâque eorum habitudine præbente fundamentum, aut ansam. Hoc pacto sunt æquiuoca homo Francus, & avis prope significata nomine *Gallus*. *Æquiuoca* verò à consilio appellantur, quibus ex industria ob motum aliquod se habens ex parte rectum vocabulum æquiuocum est impositum. Hæc ab aliquibus vniuersaliter appellantur analogia. Ab aliis tamen iterum diuiduntur in purè æquiuoca, & analogia. Appellantur purè æquiuoca, quando motuum imponendi eis idem vocabulum aliunde quàm ab ipsis desumitur, analogia verò quando ab ipsis. Si quis enim, vel in memoriam sui patris, qui vocabatur Carolus, vel sub spe patrocini S. Caroli, Catolum iubet filium vocari, tale nomen inquit, purè est æquiuocum, purèque subinde æquiuoca sunt significationes eius vel à memoriâ, vel ab spe. Quando verò idè vocabulum pluribus circa vniuocationem imponitur propter aliquam habitudinem inter ipsa reperi, quæcunque ea sit, analogia, inquit, ea sunt, mediūque quoddam inter purè æquiuoca, & vniuoca tenent. Quocirca Rub. in *log. tract. de analog.* & cum eo alij analogia in communi definiunt. *Quorum nomen est commune, ratio verò substantia vniuersali accomodata neque omnino diuersa, neque omnino eadem.*

Porro analogia sic latè sumpta plerique in tria diuidunt membra: nempe in analogia secundum inæqualitatem, secundum attributionem, & secundum proportionem. Siue in analogia inæqualitatis, attributionis, & proportionalitatis; pariterque consequenter diuidunt analogiam. Analogiam inæqualitatis dicuntur habere omnia genera, quatenus inæqualiter perficiuntur per differentias. Hæc tamen, inquit statim ferè omnes, non est propria analogia: quia non excludit vniuocationem, quam genera habent. Analogiam autem attributionis dicuntur habere illa multa, ad quorum vnum cetera aliquam habitudinem habent, eoque titulo vocabulum eius participant. Sic homo, pulsus, alimentum, pharmacum, & diæta sana dicuntur. Primò quidem homo, quod in se sanitatem habet, secundò verò pulsus, quod illam indicat; alimentum, quod illam causat; pharmacum, quod illam restituit; diæta, quod illam conseruat. Quoniam autem habitudines plurium ad vnum, à quo vocabulum participant, semper sunt aut effectus ad causam, aut causæ ad effectum in aliquo genere causæ. Idcirco non pauci hanc analogiam attributionis analogiam à causâ vocant, eamque per quatuor genera causarum subdiuidunt; nempe à causâ efficiente, à causâ finali, à materiali, à formali. Analogiam denique proportionalitatis eam dicunt, quam in notatione præcedente nos explicuimus. Qui verò nomine *analogia* similitudinem temperatam, seu mixtam simplicium extremorum, qualem habent homo viuus, & pictus, aliæque huiusmodi non comprehendunt, aliud membrum addunt analogiæ, quam vocant à similitudine, siue similitudinis. Sunt & alij, qui aliud præterea analogiæ membrum addiunt ex mixture analogiæ attributionis, & proportionalitatis confurgens.

Tertiò notandum est Aristotelem analogiam proportionalitatis duntaxat, quæ sola propriè loquendo, analogia est, agnouisse; atque adeo ea solum extrema vocasse analogia, quæ propter illam eodem nomine nuncupantur. Ea verò, quæ modò analogia attributionis appellantur, ipsum dicta ad vnum, vel ab vno appellare, ut videre est lib. 4. *Metaph. text. 2. & lib. 5. text. 22. & lib. 7. text. 14. & 15. & lib. 12. text. 19. 22. & 23. & lib. 12. post. text. 23. &*

Et lib. 1. Eth. cap. 6. Vbi ea, quæ dicuntur ad vnum, ab iis, quæ dicuntur secundum analogiam, discriminat, videturque indicare vtraque æquiuoca quædam esse, non tamen à casu, Id, quod supponere videtur. lib. 7. Physic. cap. 4. text. 3. dum ait. *Equiuocationum autem alie nimium distant, alie similitudinem quandam habent, alie sunt propinquæ, aut genere, aut similitudine rationis.* Et clariùs in lib. Prædicam. cap. 1. Vbi definiens vniuoca, & æquiuoca nullâ speciali mentione, vel distinctione factâ eorum, quæ citra rationem communem eandem nomenclaturam habent, cuncta hæc sub æquiuocis comprehendisse videtur. Quocirca non abs

mente Arist. æquiuoca sumpta vniuersè diuiseris primò in à casu, & à consilio. Secundo, quæ à consilio, in æquiuoca secundum habitudinem ad vnum, & æquiuoca secundum analogiam. Tertiò, quæ secundum habitudinem ad vnum, in secundum habitudinem intrinsecam, & extrinsecam. Hæc namque membra complectuntur homonymia omnia commemorata, & explicata. Si tamen magis tibi arideret contentaneè ad diuisiones Modernorum expositas loqui, loquere iuxta beneplacitum, quia ad rem parum interest. Ego in hypothesi præfenti statuere intendo præter illa, quæ iuxta sententiam omnium vniuoca sunt, cætera quæ eodem vocabulo nuncupantur, siue ea æquiuoca, vniuersè, siue eorum quædam æquiuoca, & cætera analoga appellentur, solum vocabulum, non item rationem, siue conceptum obiectiuum significatum per illud habere communem.

461 Quod imprimis expressè docet Arist. de iis, quæ dicuntur ad vnum, analogiæ attributionis à Modernioribus appellatur lib. 7. Met. text. 14. & 15. Et lib. 1. Ethic. cap. 6. & ferè vbi cum de eis agit, idemque exprimit de analogis propriè dictis, quæ analoga proportionalitatis dicuntur in dicto cap. 6. lib. 1. Ethic. & supponit lib. 5. Metaph. text. 12. & tenent Caic. Ferrar. Deza, Perei, Fonf. Vaz, Rub. & alij relati suprà q. 21. pro sententiâ negante conceptum communem entis, & aliorum transcendentium, quæ analoga esse supponunt.

462 Deinde probatur ratione: quia conceptus obiectiuus significatus per vocabulum siue æquiuocum, siue analogum non est purè, & exactè similis in singulis analogatis. Igitur neque est adunabilis sub vno conceptu communi. Consequentia constat ex dictis q. 8. vbi ostendimus ea dumtaxat sub vnum conceptum communem cadere posse, quæ exactè, & purè similia sunt inter se. Antecedens autem aperte imprimis ex terminis ipsis innosceret per singula quæque analogata discurrunt. Quis enim plane non videt, similitudinem reperiunt inter risum hominis & risum prati, inter acumen pipetis, & acumen gladij, inter pedem animalis, & pedem montis, inter caput hominis, & caput libri, inter aliaque huiusmodi analogata esse temperatam, mixtamque cum dissimilitudine, non verò puram, & exactam, qualis inter duos calores, duas albedines, duos homines, aliaque eiusmodi extrema vniuoca reperiuntur? Deinde constat: quia audito nomine, quouis ex modis supradictis æquiuoco, aut analogo, vt sunt *sanus, militaris, acutus, suavis*, & similia non statim formamus conceptum rei significatæ, donec scimus, quo sensu à profetente accipitur *Sanus* qui pè dici potest de homine, de pulsu, de cibo, de aere, &c. *militaris* de homine, de equo, de veste, de gladio, &c. *acutus* de homine, de gladio, de alio, de accentu, &c. *Suavis* de cibo, de potu, de musica, de vento, &c. Atque ita quovis scimus pro quo ex

Pharus Scientiarum, Tom. II.

hisce significatis, quoduis horum nominum sumetur, nominis solum, non item obiecti significati conceptum formamus, vt experientiâ constat. Formaremus autem, si huiusmodi nomina conceptum vnum suis analogatis communem significarent, vt formamus, quando audimus nomina vniuoca. Hæc satis pro hypothesi datâ. Alia autem, quæ de speciebus analogiæ explicatis ab Auctoribus disputantur, vt parum vtilia prætermittito; apud illos videri possunt.

Hisq; ita suppositis, pergo ad resolutionem quæstionis.

Propositio 1.

Nomen *ens* sumptum tam pro existente, quàm pro 463 potente existere vniuocum est comparatione tum substantiarum, & accidentiũ, tum Dei & creaturarũ, quatenus entia nuncupantur in istâ entis acceptione.

Probatum primo: quia nomen *ens* ita vsurpatum conceptum obiectiuum vnum, communemq; omnibus entibus significat, vt ex dictis q. 21. prop. 1. constat, sed nomen vnum conceptum obiectiuum pluribus communem significans eo ipso est vniuocum, si Aristotelicæ vniuoconi definitioni, receptæ ab omnibus standum sit, iuxta dicta hypothesi. 1. Ergo nomen *ens* ita vsurpatum comparatione omnium entium vniuocum est.

464 Secundo probatur: quia supposito, quod nomen *ens* sumptum in acceptione dictâ significat vnum conceptum obiectiuum omnibus entibus communem, nõ potest esse respectu eorũ aut æquiuocum, aut analogum siquidem neque æquiuoca nomina, neque analoga significant vnum conceptum obiectiuum suis æquiuocatis, analogatisque communem, vt hypothesi. 2. Itutatum est. Relinquitur ergo vt sit vniuocum, quia nullum restat aliud nominum genus, vt est notum.

465 Opponi tamen potest contra propositionem primò Aristoteles, qui lib. 4. Metaph. text. 2. & lib. 7. text. 14. & 15. sæpeq; alibi nomen *ens* à classe vniuocorum excludit. Censet enim se habere nomen *ens* ad ens substantiale, & accidentale, sicut se habet nomen *sanum* ad animal sanum, & ad medicinam, vrinam, & cætera, quæ dicuntur sana, respectu quorum certum est nomen *sanum* non esse vniuocum, sed analogum analogiæ attributionis, iuxta dicta hypothesi. 2. Quocirca tale etiam nomen *ens* esse S. Th. & cæteri interpretes Aristotelis vnanimiter censuerunt. Respondeo Aristotelem locis citatis apertissimè loqui de ente sumpto non pro existente, aut potente existere, vt nos illud sumimus modò, sed pro essente quidpiã (vt sic loquat) de quo nos prop. 2. & 3. & de quo proinde S. Th. cæteri; Peripatetici sæpe loqui celsendi sunt. Quare nec Arist. nec S. Th. nec cæteri verè Peripatetici aduersantur propositioni nostræ.

466 Secundo opponunt aliqui Ratio entis abstracta à Deo, & creaturis, & à substantiâ, & accidentibus prius est participabilis à Deo, quàm à creaturis, & prius à substantiâ, quàm ab accidentibus: quia Deus prius habet esse, quàm creaturæ, vt pote earum causa; & substantia prius habet esse, quàm accidentia, vt pote etiam causa eorum. Creaturæq; subinde à Deo, & accidentia à substantiâ in suo esse dependent: ergo ens propter talem rationem significans de Deo, & creaturis, de substantiâ, & accidentibus non vniuocè, sed analogicè dicitur. Respondeo primò, hoc argumentum, si quid prebat, probare vtiq; nullũ ferè nomen esse vniuocum eorũ, quæ citra omnẽ controuersiam vniuoca sunt. Cum enim inter se substantias, inter corpora, inter viuientia, inter animalia; & inter homines alia sint cause aliorum, & omnis causa prior naturâ sit, quàm effectus, ratio communis substantiæ, corporis, viuientis, animalis, & hominis prius

præiis à causis, quàm ab effectibus participabilis erit; subindeque nomina hæc tales rationes significantia substantia, corpus, vivens, animal, homo, respectu eorum, de quibus dicuntur, non uniuoca, sed analogæ erunt. Tantundemque de similibus citra omne dubium uniuocis erit dicendum; quod est absurdum. Ex quo patet argumentum oppositum nihil probare. Respondeo ergo ad illud, secundum. Rationem entis abstractam à Deo, & creaturis, & à substantiâ, & accidentibus physicè quidè prius in Deo, quàm in creaturis, & in substantiâ, quàm in accidentibus repetiri, quâ prioritate Deus, quàm creatura, & substantia, quàm accidentia prior physicè est: quia talis ratio physicè aliud non est à Deo, & creaturis, & à substantiâ, & accidentibus. Logicè tamen, & metaphysicè consideratam in statu abstractionis, non prius à Deo, quàm à creaturis, nec prius à substantiâ, quàm ab accidentibus ex suo intrinseco conceptu participabilem esse: quia in eo statu equè est indifferens ad cuncta, quibus communis est, utpotè præcisâ in eo statu ab omni eo, quo diuersificatur in singulis, atque adeo à rationibus causæ, & effectus, dependentiæ, & independentiæ &c. Ex quo patet nihil desiderari, quominus *ens* propter talem rationem significans uniuocum sit. Adde. Si cū ueritate obiectiua rationis entis stare possit, ut ea prius à Deo, quàm à creaturis, & à substantiâ, quàm ab accidentibus ex suo intrinseco conceptu participabilis esset; adhuc *ens* respectu eorum uniuocum fore: quia adhuc conueniret illi uniuocorum definitio, sed certè neuiquam potest stare. Fieret enim inde, ut ratio entis in Deo, & creaturis, in substantiâ, & accidentalibus non conciperetur à nobis purè, & exactè similis, proptè ad eius adunationem requiritur iuxta doctrinam supra statutam quest. 8.

467 Eiusdem facinæ est argumentum aliud, quod aliqui faciunt prætendentes rationem entis communem Deo, & creaturis, substantiâ, & accidentibus inæqualiter ab illis participabilem esse, indeque inferentes nomen *ens* illam significans esse analogum. Ex dictis tamen circa præcedens faciliè hoc itidem ab unoquoque & retorquetur in arguentes, & diluatur: quare in his præstandis non immoror.

468 Quartò obiciunt alij. Ratio entis transcendit per inclusionem metaphysicam usque ad ultimas differentias Dei, & creaturarum, substantiarumque, & accidentium: ergo non potest esse simpliciter eadem in istis omnibus, adhuc logicè, utpotè quorum differentia ultimæ diuersissimæ sunt, sed necessariò debet esse partim eadem, partim diuersa: ergo nomen *ens* propter rationem significans non potest esse uniuocum, sed analogum necessariò esse debet. Respondeo primò hoc argumento aequè probati nomen *ens* non posse esse uniuocum respectu substantiarum seorsim, nec respectu uiuentium, nec respectu animalium, nec respectu inferiorum cuiusvis cæterorum generum seorsim, utpotè quorum differentia ultimæ, quas transcendit ratio entis, diuersissimæ sunt, quod tamen à communi Philosophorum consensu videtur alienum. Respondeo secundò negando rationem entis transcendere per inclusionem metaphysicam usque ad ultimas differentias eorum, quibus communis est; id enim est falsum, ut constat ex dictis q. 20. *proposit. 1. 2. & 3.* quo penitèns argumentum ruit. Respondeo tertio, supposito, quòd ratio entis sub uno conceptu obiectiuo omnibus entibus communi sit adunabilis, ut in argumento supponitur, non posse non illam præcisè sumptam in singulis suis inferioribus exa-

ctè, & purè similem, atque adeo uniuocam esse, iuxta doctrinam statutam dictâ q. 8. Quod si supposita transcendentia eius per inclusionem apud me impossibili, in singulis suis inferioribus purè, & exactè similis nequeat euadere, de quo non curo, neuiquam erit sub uno conceptu adunabilis. Cū tamen adunabilem esse, & Aduersarij fateantur, & supra à me q. 21. *proposit. 1.* absolutè probatum sit. Ex quibus patet argumentum ab ipsis factum nihil præstare contra me.

Quintò obicitur Accidètia ex eo præcisè dicuntur entia, quia sunt aliquid substantiæ, quæ per se simpliciter, & propriè est ens, tantundemque euenit creaturis comparatis cum Deo: ergo ens non uniuocè, sed analogicè dicitur de substantiâ, & accidentibus, de Deoque, & creaturis. Nego antecedens, accepto ente, ut modò illud accipimus, pro existente, aut potèntè existere. Accidentia quippe per se simpliciter, & propriè existunt, & possunt existere, tamen cum dependentiâ à substantiâ, tanquàm à suo subiecto, & creaturæ & per se etiam propriè, & simpliciter existunt, possuntque existere, tamen cum dependentiâ à Deo, tanquàm à suo efficiente; ecquæ titulo non vero in argumento assignato entia in acceptione dictâ appellantur. Quidni ens ita sumptum de substantiâ, & accidentibus, de Deoque, & creaturis diceretur uniuocè.

Propositio 2.

Nomen *ens* immediatè sumptum pro essente quiddam essentiale, & pro essente quiddam accidentale non uniuocè, sed analogicè de illis dicitur analogia attributionis, siue, ut loquitur Arist. ad unum, vel ab uno.

Ita sentit ipse Arist. lib. 4. *Metaph. cap. 1. & lib. 5. cap. 7. & lib. 7. cap. 1.* *scilicet* quæ alibi, & cum eo S. Th. alique Peripatetici communiter, & ratio est: quia essenti quiddam essentiale, seu substantiale, & essenti quiddam accidentale (quorum primum Arist. ens per se, secundum ens per accidens vocat, ut supra notauimus) propter immediatè eadentibus sub nomen *ens* una ratio communis non datur, ut supra q. 21. *proposit. 2.* probatum est. Constat autem ex dictis in hac q. hypoth. 1. & 2. nomen significans plura non sub una ratione cunctis communi, sed sub diuersis non uniuocum, sed vel æquiuocum, vel analogum esse. Est autem *ens* ita usurpatum analogiæ attributionis, siue ad unum, vel ab uno, quatenus *ens* ita usurpatum primariò, & per se dicitur de essente quiddam essentiale, seu substantiale, secundariò autem, & per accidens de essente quiddam accidentale, eo quòd subiectum, quod ab actu essendi substantiuo, siue identificante dicitur ens primariò, & per se est; siue identificat sibi suam essentiam, siue substantiam. Secundariò autem, & per accidens sibi adiunctum est, siue identificat sibi concretum accidentale ex se ipso, & tali accidente adiuncto coalescens.

Vnde cognoscet Arist. locis citatis, ut textus eius præ se ferunt, pro eodè sumere substantiâ, & essentia, cui nomen ens primariò, & per se conuenire ceteris propter rationis datam: per accidentia autè, quibus conuenire arbitrat secundariò, & per accidens, dūtaxat intelligere eū cōcreta accidentalia adiectione ad accidentia propriorum accidentiū per adiectionē ad subiectū funguntur munere. Cæteroquin ipsa accidentia secundū se, & abstractè cōsiderata, quo pacto suā essentiam per se habent, eāque sibi primariò, & per se identificant per actū essendi substantiū, idcirco

circo inter entia per se, & essentialia, seu substantialia, iuxta mentem Aristotelis censenda sunt. Videantur ad rem plura à nobis dicta *suprà disp. 9. quæst. 1. & 2.*

Propositio 3.

472 Nomen *ens* immediate sumptum pro essente quidpiam increatum, & pro essente quidpiam creatum non vniucum, sed analogum est respectu Dei, & creaturarum.

Hoc sensu veniunt mihi intelligendi Auctores, qui absolute pronunciant nomen *ens* de Deo, & creaturis non vniucè dici, sed analogicè. Probo autem, propositionem, quia nomen *ens* ita usurpatum vnam rationem communem Deo, & creaturis significare nequit, iuxta dicta *quæstione vigesima prima, proposit. 3.* Ergo respectu Dei, & creaturarum vniucum esse non potest: Erat ergo analogum: quia sicut Deus ab actu essendi, quo sibi identifiat suam essentiam increatam, dicitur *ens* pura increatum; ita creatura ab actu essendi, quo sibi identifiat suam essentiam creatam, dicuntur entia, puta creata. In quibus extremis quamdam proportionalitatis analogiam cernere est.

Propositio 4.

473 Quodlibet aliorum prædicatorum transcendentium, quæ recensimus *quæstione vigesima*, nomenque significans illud vniucum est comparatione eorum, de quibus dicitur.

Quia, ut statuius *quæstione vigesima prima, proposit. 4.* quodlibet talium prædicatorum conceptus quidam est obiectivè vnus, communisque pluribus, per vnumque nomen eisdem etiam commune significatur. Quo nihil ad vniucationem eius desideratur iuxta definitionem vniucorum traditam *suprà hypoth. 1.*

474 Ex dictis in hac, & præcedente quæstione nonnulla consuetudina sunt colligenda. Prius tamen est adnotandum nos *dist. 9. quæst. 1. & 2.* distinctionis gratiâ appellasse *ens* sumptum pro existente *ens* existentielle; sumptum verò pro essente quidpiam *ens* essentiali (prove essentiali existentielle contraponitur) diuidentes hoc cum Arist. in essentiali per se, quale est, quod sibi identifiat essentiam per se; & essentiali per accidens, quale est, quod sibi identifiat concretum accidentale, iuxta *superius* dicta. Et quoniam *ens* etiam pro potente existere, & pro potente esse quidpiam accipi solet: rursus existentielle in existentielle actuale, & existentielle potentiale diuisimus. Similiterque *ens* essentiali in actuale, & potentiale. Quibus appellationibus etiam impræsentiarum vtetur distinctionis, & breuitatis gratiâ, in consuetudinibus, quæ sequuntur.

Consuetudinem 1.

475 Nomen *ens* comparatione entis existentialis, & entis essentialis æquiuocum est.

Quia *ens* existentielle, & *ens* essentiali extrema sunt valde inter se dissimilia, in vnumque proinde conceptum obiectivum per nomen *ens* significabilem non coeunt, sed immediate, quâ dissimilia per nomen *ens* significantur, atque adeo æquiuocè. Quemadmodum actus existendi, qui forma est prioris concreti, & actus essendi quidpiam, qui est forma posterioris, utpote valde inter se

Pharus Scientiarum, Tom. II.

dissimiles, æquiuocè etiam significantur per verbum *esse*. Quæ omnia ex *superius* dictis satis sunt nota.

Consuetudinem 2.

Nomen *ens* comparatione entis actualis, & potentialis (tam existentialis, quam essentialis) etiam est æquiuocum, aut analogum.

Quia etiam potentia ad essendum, & actus essendi, quæ talium concretorum sunt formæ, atque adeo & concreta ipsa dissimilia sunt inter se, ut constat; in eandemque proinde rationem per nomen *ens* significatam non coeunt, sed solo in nomine ipso conueniunt; atque adeo vel æquiuocè, vel analogicè, si ob habitudinem vnus ad aliud ex vno ad aliud nomen extensum est, ut videtur. Hac etiam ex *suprà* dictis satis nota sunt.

Consuetudinem 3.

Conceptus obiectivus significatus per nomen *ens* sumptum vel pro existente, vel pro potente existere, quo pacto vniucum esse statuius *proposit. 1.* comparatione omnium vel existentium, vel potentium existere verè, & propriè est vniuersalis respectu eorumdem. Proindeque ad aliquam pertinet ex speciebus prædicabilium vniuersalium recentitis *quæst. 7.*

Prima pars huius consuetudinis inde constat: quia conceptus obiectivus per nomen vniucum multis commune significatus, eo ipso est vnus conueniens multis, & prædicabilis de multis, ut constat ex dictis. Quod ipsum est esse illud verè, proprièque vniuersalem. Secunda autem pars constat ex eo, quod nulla est species vniuersalis, quæ in recentitis *loco citato* comprehensa non sit.

Sed quæris, ad quam speciem vniuersalis pertinet *ens* dictum? Respondeo *ens* sumptum pro potente existere respectu quorundam suorum inferiorum esse genus; respectu aliorum speciem; & respectu aliorum passionem communem: nempe respectu substantiæ, & accidentis est genus immediatum; respectu hominis, leonis, &c. genus remotissimum: quia de hisce omnibus prædicatur ut pars metaphysica per aliam partem contrahibilis; respectu verò huius, & illius entis, & cæterorum ut sic est species: quia prædicatur de illis, ut de indiuiduis incompletis tanquam essentia integra communis eorum: respectu autem differentiarum substantiæ, & accidentis, hominis, & leonis &c. est passio communis: quia de his prædicatur ut accedens ipsis commune, & necessarium, utpote, quod non per inclusionem, sed per adiectionem metaphysicam transcendit eiusmodi differentias iuxta doctrinam *suprà* statutam *q. 20.* Nec nouum est eundem conceptum obiectivum multis communem ad plures, diuersasque species vniuersalis, seu prædicabilis pertinere penes diuersa inferiora, subiectave, ad quæ comparatur. Animal enim respectu huius, & illius animalis est species; respectu huius, & illius hominis est prædicabile mixtum; respectu leonis, & canis est genus; respectu rugibilis, & larrabilis est passio communis &c. De quo in *superioribus* etiam satis est dictum.

Tam verò *ens* sumptum pro existente actu, si 479 comparatur ad hoc, & illud existens actu, quæ tale erit species. Si comparatur ad Deum sumptum secundum se cum præcisione ab existentia, passio propriam metaphysicam erit eius utpote prædicatum nostro modo concipiendi adiciens Deo

sic concepto actum existendi ipsi conueniens, necessarium. Si vero comparatur ad creaturas similiter secundum se conceptas accidens earum metaphysicum, atque contingens erit, vtpote quibus contingenter euenit actu existere: quo pacto *disputatione nona, questione septima* explicuimus.

Confectarium 4.

480 Ceteratidem predicabilia transcendentia, quæ vniuoca esse statuimus *proposit. 4.* vniuersalia proprie sunt, ad suasque species vniuersales consentaneæ ad nuper dicta spectabunt.

Quia de iis omnibus, quod ad rem attinet, perinde ac de prædicabili transcendentis entis nuper exposito philosophandum venit, vt consideranti parebit.

Confectarium 5.

481 Nomen *accidens*, prout id significat, quod alteri adiicitur vt subiecto, vniuocum est respectu omnium accidentium.

Quia in hoc, quod est subiecto adici omnia accidentia concipiuntur à nobis exactè similia: adcoque sub vno conceptu cunctis communi per nomen *accidens* significabili adunabilia sunt, de factoque adunantur à nobis. Quo nihil desideratur, vt illa in tali conceptu, & nomine conueniant vniuocè. Vnde etsi talis accidentis conceptus transcendens sit, vniuersalis nihilominus proprie est, ad suasque vniuersales species spectat, quemadmodum de ente, & aliis transcendentibus *confect. 3. & 4.* expositum est.

482 Mitto alia plura, quæ ex dictis, facile ab vno-

quoque colligi poterunt. Per ea enim, quæ hucusque sunt tradita, facile quisque diiudicare poterit, quænam vocabula vniuoca, & quænam æquiuoca, siue analogica dicenda sint; & quomodo quilibet conceptus communes per quævis vocabula vniuoca significati vniuersales sint, ad quasque species vniuersales pertineant.

Hoc vnum adnoto, quod iam tetigi *questio. 4. ne octaua*, persæpe vsu venire, vt nomina, quæ iuxta suam primæuam significationem æquiuoca, vel analogica sunt: eo quod non ad vnum communem pluribus, sed ad plures, diuersosque conceptus immediatè significandos primitus sunt imposita, communiter vsurpentur tanquam vniuoca; eo quod veluti reflexè quodammodo vniuoca facta sunt: nimirum, quia licet primarij conceptus obiectorum, ad quos immediatè significandos imposita sunt, à diuersitate phantasmatum sensibilium, in quibus sunt à nobis concepta talia obiecta, iuxta doctrinam supra statutam *disputatione secunda, questione tertia: & sæpe alibi*, diuersi euaserint; secundarij tamen eorundem obiectorum conceptus, quos per phantasmata ipsorum nominum solemus formare, exactè similes; atque adeo in vnum adunabiles sunt, de factoque à nobis adunantur, sicque adunati per eadem nomina significandi veniunt. Quo nihil deest, quominus hæc veluti per reflexionem quoddam vniuoca euadant; tametsi directè spectata æquiuoca, vel analogica sint. Taliæque subinde loquendo absolute dicantur. Ita contingit haud dubiè in istis nominibus *Res, entitas, essentia, quidditas: aliquid, quidpiam, hoc, illud, istud, ipsum, quod*, & cæteris huiusmodi. Imò in plerisque aliis æquiuocis, & analogis ita contingere videtur.

TRACTA